

ADANA MÜZESİ'NDE BULUNAN GEÇ ANTİK DÖNEM TİCARİ AMPHORALARI

Sinan MİMAROĞLU*

Özet

Amphoralar, kazılarda veya batık araştırmaları sırasında ele geçen seramik buluntular arasında önemli bir grubu oluşturmaktadırlar. M.Ö. II. binden itibaren öncelikli olarak içlerinde zeytinyağı, şarap, tuzlu balık ve sosların taşınmasının yanı sıra diğer sıvı ürünleri taşımak için çeşitli boylarda ve formlarda amphoralar üretilmişlerdir. Araştırmacılar tarafından kentler veya bölgeler arasındaki ticari faaliyetlerin kanıtı olarak değerlendirilen amphoralar Geç Antik Çağ ve Bizans Dönemlerinde de yaygın olarak kullanılmışlardır.

Bu çalışmada Adana Müzesi'nde bulunan Geç Antik Çağ ve Bizans Dönemi ticari amphoralarının tipolojilerini, kataloglarını oluşturmak ve de tarihlendirmeleri için analoji çalışmaları yapılarak bilim dünyasına tanıtılmaları amaçlanmaktadır. Adana Arkeoloji Müzesi'nde yer alan amphoralar satın alma, hibe ve müsadere yoluyla kazandırılmışlardır.

Gerçekleştirilen çalışmalar sonrasında Geç Antik Çağ ve Bizans Dönemlerine tarihlenen altı amphora grubu belirlenmiştir. Bu gruplar içinde, Doğu Akdeniz üretimi örnekleri olan LR 1 (Late Roman 1) amphoralarının A, B ve C formları, Ege üretimi olan LR 3 (Late Roman 3) amphoraları, Mısır amphorası (AE5-6), Kuzey Afrika üretimi olan Spatheia amphorası, Anemurium ve Batı Kilikia kökenli MRA 4/Agora M 239 grubuna ait örnekler ve de olasılıkla Karadeniz kökenli Geç Bizans Dönemine ait amphora örnekleri bulunmaktadır.

* *Yrd.Doç.Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Alahan/Antakya-Hatay smimaroglu@mku.edu.tr* Adana Arkeoloji Müzesi deposunda bulunan amphoraları çalışmam konusunda bana izin veren sayın müze müdürü Oya Arslan Tabakoğlu Hanıma, yardımlarından ötürü müze Arkeoloğu Tülay Ünlü'ye, çizim aşamasında yardımlarından dolayı Arkeolog Memik Kereci'ye teşekkür ederim.

KAYNAKÇALAR

- ALKAÇ Erkan, "Korykos (Kilikia) Yüzey Araştırmalarında Bulunan LR 1Amphoraları" *Olba 20*, 2012, 323-344.
- ALKAÇ Erkan, "Silifke Müzesi'nden Doğu Akdeniz Üretimi Amphoralar" *Cedrus I*, 2013, 107-124.
- AUTRET Caroline– YAĞCI, Remzi – RAUH, Nicholas K. "Soli/Pompeiopolis'te LRA 1 Amphora Fırını Alanı" *ANMED* 2010/8, 203-207.
- AUTRET Caroline – MARANGO, Antigone, "L'importation des amphores ciliennes à Chypre à l'époque impériale" Proceedings of the IV. International Cyprological Congress Ed. Andreas Demetriou Lefkosia, 2011, 357-366.
- AYDINOĞLU Ümit, *Dağlık Kilikia Bölgesinde Antik Çağda Zeytinyağı ve Şarap Üretimi: Üretimin Arkeolojik Kanıtları*, Ege Yayınları, İstanbul, 2009.
- AYDINOĞLU Ümit, "Olive Oil Production in Rough Cilicia: Production Installations Settlement Pattern – Dating" *Antik Çağda Anadolu'da Zeytinyağı ve Şarap Üretimi, Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, 06-08 Kasım 2008, Ed. Ü. Aydınoglu - A. Kaan Şenol, Ege Yayınları, 2010, 1-18.
- BASS George F., VAN DORNİNCK, F. H. Jr. "A Fourth-Century Shipwreck at Yassı Ada" *AJA* (75), 1971, 27 - 37.
- BEZECKY Tamas, Late Roman Amphorae from the Tetragonos-Agora in Ephesos, Spätantike und mittelalterliche Keramik aus Ephesos, *Archäologische Forschungen* 13 2005, 203-230.
- BLANTON Richard E., *Hellenistic, Roman and Byzantine Settlement Patterns of the Coast Lands of Western Rough Cilicia*, BAR İS 879, 2000
- BONIFAY Michel "Observations sur les amphores tardives à Marseille d'après les fouilles de la Bourse (1980-1984)" *Revue archéologique de Narbonnaise*, Tome 19, 1986. 269-301.
- BONIFAY Michel, CAPELLI Claudio, DRİNE Ali, FANTAR Mounir, GHALİA Tahar, "Approche Archéologique et Archéométrique de la Production D'Amphores Puniqes et Romaines sur le Littoral Tunisien" *Histoire et Patrimoine du littoral tunisien, Actes du 1er Séminaire*, Nabeul 28 - 29 Novembre 2008, Tunus 2010, 147-160.
- BONIFAY Michel, CAPELLI Cladio, MOLİNER Manuel, "Amphores africaines de la basilique de la rue Malaval à Marseille (Ve siècle)", *Sfecag Actes du Congrès d'Arles*, 2011, 235-254.
- CAMBELL Ewan –BOWLES Christopher, "Byzantine Trade to Edge of the World: Mediterranean pottery imports to Atlantic Britain in the 6 th Century" *Byzantine Trade, 4th -12th Centuries The Archaeology of Local, Regional and International Exchange*, Papers of the Thirty-eighth Spring Symposium of Byzantine Studies, St John's College, University of Oxford, March 2004, Ed. Marlia Mundell Mango, University of Oxford, 297-314.
- FRANKEL Rafael, "Presses for Oil and Wine in the Southern Levant in the Byzantine Period" *DOP Vol. 51*, (1997), 73-84
- DARK Kean, *Byzantine Pottery*, Great Britain, 2001.
- DEMESTICHA Stella, "Late Roman Amphora Typology in Context, Late Roman Amphorae and Coarse Ware" *LRCW 4: Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean Archaeology and Achaemetry The Mediterranean: a market without frontiers*. Ed. N. Poulou Papadimitriou, E. Nodarou and V. Kilikoglou, British Archaeological Reports International Series 2616 (I), Oxford, 599-606
- DEMESTICHA Stella, "Amphora Productions on Cyprus during the Late Roman Period". Ed. Ch. Bakirtzis, *Actes VII e Congrès International sur la Céramique Médiévale en Méditerranée*, Thessaloniki, 11-16 October 1999, Athens 2003, 469-476.

DÍAMANTÍ Charikleia, “Εντόπιοι υστερορωμαϊκοί / πρωτοβυζαντινοί αμφορείς από την Αλάσαρνα της Κω” , Κεραμική της Ύστερης Αρχαιότητας από τον Ελλαδικό χώρο (3ος-7ος αι. μ.Χ.), Επιστημονική Συνάντηση, Ed. Papanikola-Bakirtzis D., Kousoulakou N., Θεσσαλονίκη 12-16 Νοεμβρίου 2006 (Publications of the Archaeological Institute of Macedonian and Thracian Studies 8), Thessalonike 2010, 143-152

DÍAMANTÍ Charikleia, “Stamped Late Roman/Proto-Byzantine amphoras from Halasarna of Kos” *Rei Cretariae Romanae Fautorum Acta* 41, 2010, 1-8

DÍDÍOUMÍ Sophia, “Local pottery production in the island of Cos, Greece from the early Byzantine period. A preliminary report” *LRCW4*, Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean, Archaeology and Archaeometry. The Mediterranean: a market without frontiers, *BAR IS 2616 (I)*, 2014, 169-180.

DÜNDAR Erkan, “A Group of Amphorae from Side Museum and a New Type of Amphora: The Lycian Amphora ?”, *Archäologischer Anzeiger* 2012/1, 43-61.

EMPEREUR Jean Y. – PÍCON M., “Les régions de production d'amphores imperiales en Mediterranee orientale” in: *Amphores romaines et histoire économique*, Dix ans de recherche. Actes du colloque de Sienne, 22-24 mai 1986, organisé par l'Università degli studi di Siena, l'Università degli studi di Roma-La Sapienza, le Centre national dela recherche scientifique (RCP 403) et l'École Française de Rome, CEFR 114 (Rom 1989) 223–248.

EVİRİN Volkan, vd., “Kilikya Kıyıları Sualtı Arkeolojik Yüzey Araştırmaları 2004” *Anmed* Sayı: 2006-4, 135-140.

FERRAZZOLÍ Adele F., “Economy of Roman Eastern Rough Cilicia: Some Archaeological Indicators” *XVII International Congress of Classical Archaeology*, Roma 22-26 Sept. 2008, 39-50.

FERRAZZOLÍ Adele F. – RÍCCÍ M., “Elaiussa Sebaste: Produzioni e consumi di una città della Cilicia tra V e VII secolo”, *LRCW 2*, Late Roman Coarse Wares, Cooking, Wares and Amphorae in the Mediterranean 2, Ed. M. Bonifay – J. C. Treglia, *BAR International Series* 1662 (I), 2007, 671-688.

GANDOLFÍ Daniela, MURÍALDO Giovanni, CAPELLÍ Cladio, BONÍFAY Michel, “Anfore Africane di tardo V-VII secolo in Liguria (Italia): un aggiornamento dei dati archeologici e archeometrici” *LRCW 3*. Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean: Archaeology and archaeometry, Ed. Menchelli S., Santoro S., Pasquinucci M., Guiducci G., *BAR IS 2185 (I)*, Oxford 2010, 33-56.

GÍORGÍ Andrea U.De., “Olive Oil Production in the Antiochene From the Early Empire Into Late Antiquity” *Antik Çağda Anadolu'da Zeytinyağı ve Şarap Üretimi, Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, 06-08 Kasım 2008, Ed. Ü.Aydinoğlu - A.Kaan Şenol, Ege Yayınları, 2010, 97-108.

GRACE Virginia R., *Amphoras and the Ancient Wine Trade, Excavations of the Athenian Agora*, Picture Book no. 6, Princeton, 1961.

HAYES John W., “A Seventy Century Pottery Group” *DOP no. 22*, 1968, 195-216.

HAYES John W., *Excavations at Saraçhane Istanbul 2 The Pottery*, Princeton, 1992.

HETH Sebastian -TEKKÖK Billur, Greek, Roman and Byzantine Pottery at İlion (Troia), Project Troia, 2007-2008, 120, no:6 <http://classics.uc.edu/troy/grbpottery/>, (14.05.2015)

IACOMÍ Veronica, “Some Notes on Late-Antique Oil and Wine Production in Rough Cilicia (Isauria) on the Light of Epigraphic Sources: Funerary Inscriptions From Korykos, LR 1 Amphorae Production in Elaiussa Sebaste and the Abydos Tariff”, *Antik Çağda Anadolu'da Zeytinyağı ve Şarap Üretimi, Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, 06-08 Kasım 2008, Ed. Ü.Aydinoğlu - A.Kaan Şenol, Ege Yayınları, 2010. 19-32

якобсон А.Л., *Керамика и керамическое производство средневековой Таурики*, 1979.

KARAGIORGOU Olga, "Mapping Trade by the Amphora", Byzantine Trade, 4th-12th Centuries: The Archaeology of Local, Regional, and International Exchange. Papers of the Thirty-eighth Spring Symposium of Byzantine Studies (St. John's College, University of Oxford, March 2004, Ed. Marlia Mundell Mango, Society for the Promotion of Byzantine Studies Publications 14, Farnham, Surrey (Ashgate), 2009, 37-58.

KELLY Amanda, "The Discovery of Phocaean Red Slip Ware (PRSW) Form 3 and Bii ware (LR1 amphorae) at Collierstown in County Meath - an analysis within a broader framework" *Proceedings of the Royal Irish Academy 110*, 2010, 35-88.

KINGSLEY Sean A., "Late Antique Trade Research Methodologies & Field Practices" *Theory and Practice in Late Antique Archaeology* (Late Antiquity Archaeology, 1), Ed. Luke Lavan-William Bowden, Brill Academic Pub; 1st Edition edition (March 2003), 113-133

KORKUT Taner, "Die spantike und frühbyzantinische Keramik aus Patara" Çanak, Arkeolojik Kazılarda Ele Geçen Geç Antik, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Seramiği ve Mimari Seramiği (Çanak-kale, 1-3 Haziran 2005). First International Symposium on Late, Antique, Byzantine, - Seljuk, and Ottoman Pottery and Tiles in Archaeological Context (Çanakkale, 1-3 June 2005), ed. B. Böhlendorf-Arslan, A. O. Uysal, J. Witte-Orr. *Byzas 7* (2007), İstanbul, 131-147.

KOUVELI Angeliki G., "Excavation for the New Acropolis Museum in Athens: Amphorae from a Domestic Well of a Late Roman house" Ed. Natalia Poulou-Papadimitriou, Eleni Nodarou and Vassilis Kilikoglou, *LRCW 4 Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean: Archaeology and Archaeometry. The Mediterranean: a market without frontiers*, Vol. I, *BAR IS 2616 (I)*, 2014, 749-759

KÖROĞLU Gülgün, "Mersin Yumuktepe Höyüğü'nde 2005 Yılı Ortaçağ Kazı Çalışmaları" *X. Ortaçağ-Türk Donemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu* "Prof. Dr. H. Örcün Barışta'ya Armağan" Ankara 2009, 515-527.

LADSTATTER Sabine –DAİM Falco, *Bizans Döneminde Ephesos*, Ege Yay., İstanbul, 2011.

LEIDWANGER Justin, "Amphora and Underwater Survey: Making Sense of Late Roman Trade from Scattered Sherds and Shipwrecks", *Transport Amphorae and Trade of Cyprus*, ed. M.L. Lawall and J. Lund, Aarhus: Aarhus University Press, 2013, 179-190;

MANNING W. Sturt – MONKS S.J.- SEWELL A. David- DEMESTICHA Stella, "Late Roman type 1a amphora production at the Late Roman site of Zygi-Petrimi", *Cyprus. Report of the Department of Antiquities, Cyprus*, 2000, 233-257.

MARCO Ricci, "Elaiussa Sebaste: Context, Production & Commerce", Çanak, Late Antique and Medieval Pottery and Tiles in Mediterranean Archaeological Contexts (Eds. B. Böhlendorf-Arslan – A. O. Uysal), Proceedings of the First International Symposium on Late Antique, Byzantine, Seljuk and Ottoman Pottery and Tiles Archaeological Context, Çanakkale 1-3 June 2005, *Byzas 7*, İstanbul, 2007, 169-180

MEYZA Henryk – BAGINSA Dobiesława, "Roman Amphorae from the Polish Excavations at Nea Paphos, Maloutena: An Overview" *Transport Amphorae and Trade of Cyprus*, Ed. Mark Lavall -John Lund, Aarhus University Press, 2013, 134-153.

OPAIT Anderi, "On The Origin of Carthage LR Amphora I" Ed. S. Menchelli, S.Santoro, M. Pasquinucci, G. Guiducci *LRCW 3 Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean: Archaeology and Archaeometry. The Mediterranean: a market without frontiers*, Vol. II, *BAR IS 2185 (II)*, 2010, 1015-1022.

PAMİR Hatice, "Antiokheia ve Yakın Çevresinde Zeytinyağı Üretimi ve Zeytinyağı İşlikleri", *Antikçağ'da Anadolu'da Zeytinyağı ve Şarap Üretimi, Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, 06-08 Kasım 2008, Ed. Ü. Aydınöğlü - A. Kaan Şenol, Ege Yayınları, 2010, 75-96.

ПАРШИН Е.А., "КЛЕЙМЕННАЯ ВИЗАНТИЙСКАЯ АМФОРА X-ГО ВЕКА ИЗ ЛАСПИ" МОРСКАЯ ТОРГОВАЯ В СЕВЕРНОМ ПРИЧЕРНОМОРЬЕ, КИЕВ-2001, s.113-1

PEACOCK David P.S.- Williams David F., *Amphorae and the Roman economy: an introductory guide*, London, Longman 1991.

PIERRI Dominique, "Les importations d'amphores orientales en Gaule méridionale durant l'Antiquité tardive (IVe-VIIe siècles apr. J.-C.). Typologie, chronologie et contenu". in L. Rivet and S. Saulnier (eds), *Importations d'amphores en Gaule du Sud, du règne d'Auguste à l'Antiquité tardive*, Actes du Congrès d'Istres (21-24 mai 1998), *SFECAG*, Marseille, 1998, 97-106

PIERRI Dominique, *Le Commerce du Vin Oriental, A l'Epoque Byzantine (Ve-VIIIe siècles)*, Le Temoignage des Amphores en Gaule Institute Francais du proche-orient, Beyrouth, 2005.

PULAK Cemal, "1988 yılı Sualtı Araştırmaları", *VII. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Antalya-18-23 Mayıs 1989, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara – 1990, 73-80.

RAUTMAN Marcus, "Late Roman Amphorae and Trade in the Vasilikos Valley" *Transport Amphorae and Trade of Cyprus*, Ed. M.L. Lawall and J. Lund, Aarhus: Aarhus University Press, 2013, 191-199.

REDFORD Scot, S. Ikram, E.M. Parr, T. Beach, "Excavations at Medieval Kinet, Turkey: A Preliminary Report", *ANES* 38, 2001, 58-138.

REDFORD Scot, "Excavations at Gritille (1982-1984): The Medieval Period a Preliminary Report." *AnatSt*, XXXVI (2001), 103-136.

RILEY A. John, The Coarse Pottery from Berenice. Ed. J. A. Lloyd, *Excavations at Sidi Khrebish Benghazi, Volume II*, Tripoli, 1979.

RICCI Marco, "Elaiussa Sebaste: Context, Production & Commerce", Çanak, Late Antique and Medieval Pottery and Tiles in Mediterranean Archaeological Contexts (Eds. B. Böhlendorf-Arslan – A. O. Uysal), Proceedings of the First International Symposium an Late Antique, Byzantine, Seljuk and Otoman Pottery and Tiles Archaeological Context, Çanakkale 1-3 June 2005, *Byzas* 7, İstanbul, 2007, 169-180.

ROBINSON Henry, *Pottery of the Roman Period: Chronology. Agora* 5. Princeton 1959.

SCIALLANO Martine- SIBELLA Patricia, *Amphores, comment les identifier?* Aix-en-Provence, Edisud, 1991.

SLANE Katleen Warner, "The sanctuary of Demeter and Kore: the Roman pottery and lamps" *Corinth*, Vol. XVIII, Part II, Princeton : The American School of Classical Studies at Athens, 1990, 1-125

SLANE Katleen W., Tetrarchic Recovery in Corinth: Pottery, Lamps, and Other Finds from the Peribolos of Apollo". *Hesperia* 63, 2, 1994, 127-168.

ŞENOL A. Kaan- KEREM Filiz, "İçel Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Amphora", *OLBA* III, 2000, 83-114.

ŞENOL A. Kaan, *Marmaris Müzesi Ticari Amphoraları*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösim Basımevi, Ankara, 2003.

ŞENOL A. Kaan, *Arslan Eyce Taşucu Müzesi'nde Bulunan Ticari Amphoralar ve Akdeniz'de Ticaretin İzleri*, Silifke 2009.

TEKOCAK Mehmet –ADIBELLİ Hüseyin, "Tarsus-Sağlıklı (Bayramlı) Köyü Sakızlı Mevkii Şarap ve Zeytinyağı İşlikleri" *Antik Çağda Anadolu'da Zeytinyağı ve Şarap Üretimi, Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, (06-08 Kasım 2008), Ed. Ü.Aydınöğlü - A.Kaan Şenol, Ege Yayınları, 2010, 53-74;

TÜRKER Ayşe Ç., Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Bizans Dönemi Seramikleri, *Adalya Ekyayın Dizisi* 8 (2009)

TOSKAY Çiğdem vd. “Kilikya Kıyıları Sualtı Arkeolojik Yüzeysel Araştırmaları 2007” *11.Sualtı Bilim ve Teknolojisi Toplantısı, 3-4 Kasım 2007*, Derleyenler: S.Murat Egi, Umur Aksu, Tamer Özyiğit, s. 2-16

ÜNAL Ahmet -GİRGİNER Serdar, *Kilikya-Çukurova İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemi'ne Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji*, Homer Kitapevi, I. Basım, 2007.

Евглевский А. В. - Потемкина Тат. М., “О некоторых видах гончарной керамики у восточноевропейских номадов развитого средневековья // Степи Европы в эпоху средневековья . - Донецк . - 2000 - С. 209-226 . - Рез. англ., нем., фр

Зеленко С.М, “Итоги исследований подводно-археологической экспедиции Киевского университета имени Тараса Шевченко на Черном море в 1997-99.

ZOROĞLU Levent –DILLON Matthew –YAKINLAR Duygu -Nicholas Rauh, “Anamur Arkeoloji Müzesi'ndeki Amfora Araştırmaları Raporu” Araştırma Sonuçları Toplantısı 26, 2, 2009, 33-50.

ZOROĞLU Levent, “Kelenderis Kazısı 2003/ Excavations at Kelenderis in 2003”, *ANMED, Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri 2*, 27-32.

WARD Cherly, “Dağlık Kilikya Deniz Kıyısı Arkeoloji Projesi: Ön Rapor 2004”, *ANMED* Sayı: 2005-3, 123-127.

Katalog

Kat. No. 1. Envanter No: 14087 **Yükseklik:** 51cm **Ağız Çapı:** 7 cm **Tip:** LR 1 A **Köken:** Kilikia **Katkı Maddeleri:** Kireç **Pişirme Kalitesi:** İyi pişmiş, az gözenekli, sert yapıdadır **Hamur Rengi:** 2,5 YR 5/6 **Tarih:** İS. 5. yy'ın sonu 6. yy.'ın başı **Hacim:** 16,32 lt

Tanımlama: Ucu yuvarlaklaştırılmış ağız kenarına, ağız kenarından başlayarak omzun üzerinde amphorayla birleşen oval kesitli kulplara, üzeri yivli alt bölüme doğru daralan gövdeye ve yuvarlak kaideye sahiptir.